

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Posudek oponenta na diplomovou práci Markéty Chlebovské
„Budování jugoslávské identity za pomoci výstavby
modernistických pomníků“

Diplomová práce kolegyně Chlebovské je v mnoha směrech v českém kontextu průkopnická. Snaží se za pomoci poměrně konkrétní a úzké sondy přispět k diskusím o reálné podobě budování širšího, nadetnického, jiným označením též supraetnického kolektivního vědomí obyvatelstva bývalé Jugoslávie v letech 1944/45–1991 prostřednictvím výstavby památníků a pomníků upomínajících na 2. světovou válku. Lze tedy tuto práci vnímat jako interdisciplinární, resp. mělo by tomu tak být. Kulturně-historická složka však v práci není dostatečně vyvážena kritickým zhodnocením výtvarného a psychologického dopadu, což je škoda, protože takovéto téma by se mělo určitě zpracovávat komplexně. Na druhou stranu je nutné ocenit osobní nasazení kolegyně Chlebovské, které prokázala při terénním výzkumu vybraných lokalit.

Struktura práce, jíž autorka zvolila, je vcelku logická, upřesňuje nejprve pojetí současných výzkumů kolektivní paměti a identity včetně souvisejících oblastí. Navazuje historickými oddíly objasňujícími důvody a motivace budování poválečných pomníků a památníků včetně konkrétních příkladů, jak se měnící se vztahy mezi Titovou Jugoslávií a zeměmi východního bloku (především pak SSSR) projevovaly i v oblasti umění a výtvarné reflexe 2. světové války. Druhá rozsáhlá část práce je zasvěcena vybraným pomníkům a památníkům na území Srbska plus jeden exkurz do Bosny a Hercegoviny a chorvatské Slavonie (Jasenovac a okolí). Tento text je zčásti pojatý jako soubor případových studií jednotlivých objektů, jenž je doplněný zamyšleními se nad organizací jejich budování i nad vlivem pomníků a památníků na návštěvníky a turisty. Vše je pak uzavřeno shrnujícím závěrem, seznamem pramenů a literatury a galerií fotografií.

Autorka velmi dobře postihuje přelom, který pro výtvarná umění v Jugoslávii přinesl rozchod se SSSR a „povinným“ socialistickým realismem. Zajímavě

charakterizuje i okolnosti plánování a výstavby vybraných objektů. Problematické jsou v práci některé historické pasáže – zvláště podkapitola 3.3. Historický exkurz – roztržka se Sovětským svazem a Jugoslávií v 50. letech (s. 19–20). Tvzení o vztazích mezi západní svět a Jugoslávií jsou poněkud zjednodušující (s. 20), hlavní zájem Velké Británie a USA se soustřeďoval především na Řecko a jeho stabilizaci po občanské válce. Podobně zkratkovitě působí charakteristika ekonomického vývoje SFRJ v kapitole 4.1. Nejpodivněji působí ale podkapitola 4.3. hovořící o předpokladech rozpadu Jugoslávie. Nemohu souhlasit s tím, že už v 80. letech se zde hovořilo o zločinech páchaných komunisty a partyzány (s. 31), pouze se začínalo cosi v tomto směru naznačovat, především ale ve vztahu k počátkům budování socialismu v Jugoslávii, nepodařené kolektivizaci a některých sporných bodech budování tzv. samosprávného socialismu. Podobně hovořit o rehabilitacích místních fašistů (s. 31) je více než nepřesné.

Užívání termínu „socialistický modernismus“ (4.2.1) by mělo být vždy v uvozovkách, neboť se nejedná o všeobecně uznávaný odborný termín. V tomto směru chybí bohužel hlubší analýza kunsthistorického náhledu na architekturu pomníků a památníků – je zde např. evidentní silný vliv anglického, amerického a japonského brutalismu (Jasenovac) apod. Podobně chybí lepší objasnění psychologického dopadu zkoumaných objektů na veřejnost. V tomto směru by se např. daly využít informace z denního tisku, vzpomínková vyprávění apod. Velmi mne zarazilo, jakým způsobem uchopila autorka tzv. občanské náboženství. Už samo slovní spojení je sporné, co vlastně označuje? Tvzení, že památníky a pomníky spjaté s 2. světovou válkou nahradila Jugoslávie lidem chybějící spiritualitu, náboženské a dogmatické vedení, je podle mého názoru velmi zavádějící tvzení, které zcela pomíjí, jak to dobře známe z reality ČSSR, prvky dobrovolnosti, svobody volby účastníků těchto „poutí“ apod.

Na druhou stranu autorka velmi dobře postihla nezájem oficiálních jugoslávských míst o židovské a romské válečné oběti, jen zapomněla zmínit důvody – Titův režim už několik týdnů po vzniku státu Izrael převzal přístup SSSR a bojoval (alespoň verbálně) proti „sionismu“, přičemž zároveň podporoval arabskou stranu konflikt. Na tom se nic nezměnilo až do roku 1991, v tomto smyslu bylo zcela nežádoucí připomínat židovský holocaust. Romská otázka byla jednodušší, podobně jako většina evropských zemí se i Jugoslávie

tvářila, že o žádných romských obětech nikdo nic neví, protože Romové neměli žádného výraznějšího zastávce v rámci světového veřejného mínění.

V práci se téměř nevyskytují pravopisné ani gramatické chyby, jen je diskutabilní podoba užívaných pádů u geografických označení – např. obec Beli Manastir (Bílý Monastýr) je skloňována takto: ...v ... Belým Manastiru (s. 18). Pokud tedy skloňovat, tak by podoba měla být: ...v... Belém Manastiru, nicméně ideální by bylo užívat jen první pád: ...v... obci Beli Manastir, abychom se vyhnuli pochybením.

Při celkovém hodnocení si nicméně uvědomuji, jak obtížné bylo zvolené téma a jak těžké bylo dohledávání konkrétnějších informací, proto práci k obhajobě doporučuji a navrhuji hodnocení velmi dobře.

vypracoval 7. 6. 2021, PhDr. Jaroslav Otčenášek Ph.D.

